

O'ZMU XABARLARI

ВЕСТНИК НУУЗ

АКТА NUUZ

MIRZO ULUG'BEK NOMIDAGI O'ZBEKISTON MILLIY
UNIVERSITETI ILMIY JURNALI

JURNAL
1997 YILDAN
CHIQA
BOSHLAGAN

2023
1/10/1

Ijtimoiy-
gumanitar
fanlar turkumi

Bosh muharrir:

I.U.MADJIDOV – t.f.d., professor.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Y.S.ERGASHOV – f-m.f.d., professor.

R.X. SHIRINOVA – fil.f.d., professor

Tahrir hay'ati:

Sagdullayev A.S. – t.f.d., akademik.

Ashirov A.A. – t.f.d., prof.

Balliyeva R. – t.f.d., prof.

Malikov A.M. – t.f.d., prof.

Yusupova D.Y. – t.f.d., prof.

Murtazayeva R.H. – t.f.d., prof.

Mo'minov A.G. – s.f.d., prof.

Nishonova O.J. – f.f.d., prof.

Abdullayeva N.B. – f.f.d., prof.

Madayeva Sh.O. – f.f.d., prof.

Tuychiyev B.T. – f.f.d., prof.

Utamuradov A. – f.f.n., prof.

Muxammedova D.G. – psix.f.d., prof.

Siddiqova I.A. – fil.f.d., prof.

Mengliyev B.R. – fil.f.d., prof.

Sa'dullayeva N.A. – fil.f.d., dots.

Arustamyan Y.Y. – fil.f.d., dots.

Pardayev Z.A. – fil.f.f.d., PhD.

Mas'ul kotib: Z.A.PARDAYEV

TOSHKENT – 2023

MUNDARIJA

Tarix

Allamuratov Sh. Amudaryoda mahalliy kemachilik (XIX asrning ikkinchi yarmi – XX asr boshlari).....	4
Anarkulov S. Shahar antropologiyasi tadqiqotlarning alohida yo'naligi sifatida	7
Begaliyev J. Lifestyle of ancient peoples: according to historical data of Beruni.....	11
Boxodirov I. Birinchi jahon urushi Kavkaz frontidagi harbiy harakatlarda 2-Turkiston armiya korpusining ahamiyati	14
Gaybullayeva Y. XIX-XX asrlarga oid O'zbekiston muzey fondlarida saqlanayotgan o'zbek ayollarining kiyim-kechaklari.....	18
Yormatov F. Keksa avlod vakillarining jamiyat hayotidagi ijtimoiy faolligi hamda yoshlar tarbiyasidagi o'rni	21
Mulkamonov X. Termiz davlat univrsitetida mustaqillik yillarida jismoniy tarbiya va sportni rivojlantirish tadbirlari va ularning natijalari.....	24
Nazarova D. Turizm infratuzilmasini rivojlanishida Toshkent muzeylarining o'rni	27
Oblomuradov N. Oliy ta'lim tizimidagi islohotlar – sifat va samaradorlikni ta'minlashning ustuvor vazifalari	30
Раишев Т. Развитие фармации в Туркестанском крае во второй половине XIX – начале XX века.....	33
Falsafa. Pedagogika. Psixologiya. Metodika. Sotsiologiya. Siyosiy fanlar. Islomshunoslik	
Abdullayeva L. Sociocultural competency and foreign language communicative competence	37
Abdulmajidova M. Maktab o'quvchilarida kasbiy ko'nikmalarni shakllanishining psixologik xususiyatlari	40
Alimov A. Husayn Voiz Koshifiy asarlarida ijtimoiy faollikning ahamiyati va xizmat ko'rsatish odoblari talqini	43
Alimov Z. Yuksak axloqiy kadrlarni tayyorlashda media kompetenlikka qo'yilgan talablar.....	46
Allamova Sh. Intellektual muvaffaqiyatli o'smirlarning ijtimoiy psixologik xususiyatlari bo'yicha chet el olimlarining qarashlari	49
Arziqulov H., Xayriyeva Sh. Differensial tenglamalardan ma'ruza mashg'ulotlarini tashkil etishda CASE-STUDY texnologiyasidan foydalanish.....	52
Atamuratova F. O'smir o'quvchilarni salomatlikka yo'nalganligini rivojlantirishning psixologik omillarini ilmiy manbalarda o'rganilishi	56
Axmedova D. Xotin-qizlar sotsial maqomining transformatsiyasi va gender muvozanatdagi dinamik o'zgarishlar tahlili	59
Ashirova S. Bo'lajak maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyachilarining kasbiy tayyorgarligini rivojlantirishning nazariy-metodologik asoslari	63
Berdaliyeva G. Pedagogik jarayonlarga raqamlili yondashishning ilmiy-nazariy asoslarini tahlili.....	66
Dehqonova M. Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining pedagogik loyihalash kompetensiyasini rivojlantirish	69
Jabbarov U. Bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirish.....	72
Ibragimov R. Kasb-hunar maktablari o'quvchilarini kasbiy tayyorlashda fizikani kompyuter vositalaridan foydalanib o'qitishning ahamiyati	76
Izzatullayev B. AQSH ning Markaziy Osiyo tashqi siyosatida raqamli diplomatiyani olib borish usullari	79
Imonova M. Shaxs taraqqiyotida sibling munosabatlarining ahamiyati	82
Ismoilov D. Kredit modul tizimiga asoslangan o'qitish tizimida fizikadan amaliy mashg'ulotlarini olib borish metodikasi	85
Isomiddinov E. O'zbekistonda mahalliy davlat hokimiyati organlarini isloh qilishning konseptual asoslari	88
Каримова В. Методы системного анализа в управлении качеством процессов повышения квалификации руководящих кадров высших образовательных учреждений	91
Karimova M. O'smir yoshidagi qizlar oilaviy hayot haqidagi tasavvurlariga ta'sir etuvchi omillar	94
Qodirov A. Reflektiv kompetensiyaning mohiyati va til o'qitishdagi ahamiyati	97
Qosimov A., Dadajonov O. "Quyosh chiqishidan oldin" dramasida naturalizm ta'siri	100
Latipova M. Talabalarga adabiyot darsini modellashirishga o'rgatish metodikasi.....	103
Maxmanov E. Bo'lajak muhandislarning fizikadan amaliy kompetentligini shakllantirish	106
Muzaffarov N. XVI asr Movarounnahr ijtimoiy – siyosiy hayotida Shayx Hudoydodi Valining tutgan o'rni.....	110
Musurmanov U. Informatika o'qituvchilarini zamonaviy metodik texnologiyalar asosida tayyorlash.....	113
Muhammadiyeva N. Bo'lg'usi o'qituvchilarni amaliy jarayonlarga tayyorlash metodikasini takomillashtirish muamosining konseptual asoslari	116
Navruzov R., Iminjanov M., Jabbarov Z. O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim muassasalarining harbiy tayyorgarlik o'quv bo'linmalarida harbiy topografiya fanini o'rgatishning istiqbollari.....	119
Nasimov S. Boshlang'ich sinf o'quvchilarning maktabga adaptatsiyasi	123
Ne'matov B. Zamonaviy boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kreativ faoliyatini takomillashtirish	126
Nurmatova D. Bo'lajak muhandislarga ilmiy va o'quv bilish metodlari asosida fizika o'qitishning metodik modelini qurish	129
Oripova M. Maktabgacha yoshdagi bolalarning ijodkorligini diagnostika qilish usullari	132
Ortiqov M. Temir yo'l transporti sohasiga oliy ma'lumotli mutaxassislarni kasbiy tayyorlashning o'ziga xos xususiyatlari va takomillashtirish muammolari.....	135
Raximova G. Shihobuddin Suhravardiy milliy ahloqiy merosini o'rganishning tarixiy jihatlarini.....	138
Rahimova D. Ijtimoiy falsafaning jamiyatdagi o'rni va asosiy funktsiyalari.....	141
Raxmatov A. O'quvchilarning konstruktorlik qobiliyatlarini ijodiy masalalarni yechish orqali takomillashtirish.....	144
Rahmatova N. Yosh oila tushunchasi, mohiyati va uning o'ziga xos xususiyatlari	148
Rashidova Sh. Voyaga yetmaganlar jinoyatchiligining ijtimoiy omillari.....	152
Ro'zimurodov S. Mahallada yoshlarni sog'lom muhitni yuksaltirishning tarixiy – axloqiy asoslar	155
Suyunov R. Akademik litseylarda ta'lim sifatini boshqarishni pedagogik aspektlari	158
Suyarov K. Fizika fanini o'qitishda STEM ta'limi	161
Tashmetov T. Yoshlar ma'naviyatini yuksaltirishda g'oyaviy omillar dinamikasi va tendensiyalari	164
To'g'onboyev G'. Musobaqa davrida yuqori malakali g'andbolchilarning hujum harakatlarini nazorat va tahlil qilish.....	168
Turayev S. Bo'lajak dasturchilarga dasturlash tillaridan ta'lim jarayonida foydalanish metodikasi	171

Turg'unboyev J. Zamonaviy davrda AQSH "Aql markaz"lari faoliyatining asosiy jihatlari.....	174
Turdiyev U. Global o'zgarishlar kontekstida O'zbekistonda kiberxavfsizlik sohasidagi davlat boshqaruvining roli va ahamiyati	178
Tursunov L. About the concept of legal nihilism	181
Xadjamuratova M. Yoshlarni ijtimoiy himoya qilish – davlat siyosatidagi innovatsion yondoshuvning samarali mahsuli	184
Xaydarova M. Boshlang'ich sinflarda tarbiya fanini o'qitishning mazmuni.....	188
Khamidova I. Historical survey of using authentic materials in teaching in the foreign language classroom.....	191
Xamrayev S.B. Yoshlarda kasb etikasi rivojlanishining ijtimoiy-falsafiy tahlili	194
Xasanova N., Nizamova S. Germaniya davlati hamda mamlakatimizda kimyo fanini o'qitishning solishtirma tahlili	197
Xashimov Sh. O'zbekistonning xalqaro imidji yuksalishida milliy turizmning modernizatsion va integratsion jarayonlar.....	200
Xodjiyeva F., Islamova M. Talabalarda tanqidiy tafakkurni rivojlantirish texnologiyasining metodologik asoslari.....	203
Kholikova M. The importance of interactive methods in the development of reading skills in teaching english.....	207
Xolmurotova Sh. Ayollarga mutaassib shaxslar tomonidan psixologik ta'sir solayotgan omillar	210
Xoshimxonov X. Ahmad Yassaviy hikmatlarida ijtimoiy – axloqiy qarashlar	213
Xudoyqulova Sh. Oilada bolalar hissiyotini rivojlantirishning psixologik modeli	216
Xujaqulov A. Hayot faoliyati xavfsizligi sohasida ta'lim mazmunini modellashtirish tamoyillari	219
Xo'jamatova X. Maktabgacha yoshdagi bolalar ijtimoiylashuvida o'yinlarning ta'limiy ahamiyati	222
Haydarova Z. Ta'lim sohasida zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish zarurati	225
Haydarova S. Shaxs agressivligini psixologik xususiyatlarini tadqiq qilish.....	228
Choriyeva M. Maktabgacha yoshdagi bolalarni tarbiyalashga akmeologik yondashuvning amaliy asoslari	231
Sharipov A. Yoshlarda irodaviylikni tarbiyalashda xalq og'zaki ijodining o'rni	234
Shukurullayeva G. Jazoning ijtimoiy-axloqiy va xuquqiy ta'sirlashuvdagi munosabatlari	237
Yusupova A. Yoshlar ma'naviyati va milliy tarbiya.....	241

Filologiya

Abdusalilova G. Ingliz tilida turizm sohasiga oid so'zlarni o'zlashtirilgan suffiksalar orqali yasalishi	244
Axunov M., Gulomova M. "Jinoyat"- "Crime" leksemasi ma'nodoshlari va ularning o'ziga xos jihatlari	247
Gapparova M. Sintaksem tahlil – funktsional sintaksis uslubi sifatida.....	250
Davronova Z. Ona tili darslarida o'quvchilarning tasviriy matn yaratish ko'nikmasini rivojlantirish metodikasi	253
Ibraximova D. Ingliz va o'zbek tillari antroponimik birliklarining lisoniy va nutqiy vazifalari	256
Isomov J. Isajon Sultonning portret yaratish, peyzaj va badiiy detal qo'llash mahorati	260
Isokulov A. Televizion titrlarning pragmatik xususiyatlari.....	264
Karimova N. Ijod laboratoriyasi xossalari (badiiy g'oya, ilhom va ijodkor "men").....	267
Qosimov A., Dadajonov O. "Quyosh chiqishidan oldin" dramasi naturalizm ta'siri	270
Qudratov L. Matnning sintaktik birligi muammosi.....	273
Qulmamatov O. Askiya va dozens janrlarining nutqiy ta'sirchanligini oshirishda stilistik vositalarning o'rni	276
Mamatkulova M. Zamon qahramoni – davr talabi.....	280
Mahmudova M. Ijtimoiy tarmoqlarda feyklarini bartaraf etish muammosi	283
Navruzova X. 5-11-sinf o'quvchilarida ko'rsatish olmoshili qo'shma gaplarning o'zlashtirilishi	286
No'monova Z. Evfemizm konseptining nominativ maydoni	290
Omonova M. Chog'ishtirayotgan tillarda meliorativ terminlarning struktur-grammatik xususiyatlari.....	293
Otaqulov N. Subkollokvial frazeologik birliklarining semantik xususiyatlari	297
Ruzmatova D., Begimkulova Sh. Afg'on-Amerika adibalari Saima Vahab va Nilufar Pazira ijodida patriarxal ustunlik va uning tasviriy ifodasi.....	300
Sabirova D. Nazar Eshonqulning "Shamolni tutib bo'lmaydi" asarida polifonik hikoya stili	303
Samandarova S. O'zbek tilshunosligida evfemik va disfemik ifodalarning turli tasniflari	306
Suyarova N. Comparative study of metaphor in english and uzbek languages	310
Xaitova M. Davlat tashkilotlari matbuot xizmatlarining o'ziga xos xususiyatlari va ularning jamoatchilik bilan aloqalar o'rnatishdagi funksiyalari	313

Tuxtasin TASHMETOV,
Chirchiq davlat pedagogika universiteti dotsenti, PhD
E-mail: toshmetovtuxtasin@gmail.com

F.f.d. prof, N.A.Nazarov taqrizi asosida

DYNAMICS AND TRENDS OF IDEOLOGICAL FACTORS IN IMPROVING THE MORALITY OF YOUTH

Annotation

This article analyzes the dynamics and directions of ideological factors in the upbringing of youth spirituality. The law of the dynamics of increasing the spirituality of youth depends on the consistency of the educational system. The article also discusses the issues of enriching the worldview of young people on the basis of interactive methods of spirituality in educational institutions, the formation of loyalty to the Motherland, a sense of ownership in its development, national pride.

Key words: Education, spirituality, culture, idea, culture, propaganda, technology, innovation, dynamics, trend, cultural heritage, national value, universal value, education, educational process, thinking, method, modernization, concept, national group.

ДИНАМИКА И ТЕНДЕНЦИИ ИДЕОЛОГИЧЕСКИХ ФАКТОРОВ В ПОВЫШЕНИИ ПРАВСТВЕННОСТИ МОЛОДЕЖИ

Аннотация

В данной статье анализируются динамика и направления идеологических факторов в воспитании духовности молодежи. Закон динамики повышения духовности молодежи зависит от системности воспитательной системы. Также в статье рассматриваются вопросы обогащения мировоззрения молодежи на основе интерактивных методов духовности в образовательных учреждениях, формирования лояльности к Родине, чувства сопричастности к ее развитию, национальной гордости.

Ключевые слова: Образование, духовность, культура, идея, культура, пропаганда, технология, инновация, динамика, тенденция, культурное наследие, национальная ценность, общечеловеческая ценность, образование, образовательный процесс, мышление, метод, модернизация, концепция, национальная группа.

YOSHLAR MA'NAVIYATINI YUKSALTIRISHDA G'OYAVIY OMILLAR DINAMIKASI VA TENDENSIYALARI

Annotatsiya

Ushbu maqolada, yoshlar ma'naviyatini yuksaltirishda g'oyaviy omillar dinamikasi va tendensiyalari tahlil qilingan. Yoshlar ma'naviyatini yuksaltirish dinamikasining qonuni ta'lim tizimining izchilligiga bog'liqdir. Shuningdek maqolada, ta'lim muassasalarida ma'naviyatni interfaol metodlar asosida yoshlarning dunyoqarashini boyitish, ularda Vatanga sadoqat, uning taraqqiyotiga daxldorlik hissi, milliy g'ururni shakllantirish masalalari ham o'rganilgan.

Kalit so'zlar: Ta'lim, ma'naviyat, madaniyat, g'oya, axborot, targ'ibot, texnologiya, innovatsiya, dinamika, tendensiya, madaniy meros, milliy qadriyat, umuminsoniy qadriyat, tarbiya, o'quv jarayon, fikrlash, metod, modernizatsiya, konsepsiya, milliy g'urur.

Kirish. Ma'lumki, mustaqillik bizga o'z tariximizga, madaniy meros va qadriyatlarimizga xolis, sog'lom nazar bilan qarash, ularni har tomonlama chuqur ilmiy o'rganish, asrab-avaylash, ijodiy rivojlantirish imkoniyatlarini berdi. Ana shunday imkoniyatlardan biri yoshlar ma'naviyatini yuksaltirishda zamonaviy texnologiyalardan foydalanishning g'oyaviy ta'sirchanligini yanada oshirishga yo'naltirilganligi hamda turli xil targ'ibot usullarini ishlab chiqishning dinamikasi va tendensiyalarini rivojlantirishdan iborat bo'ldi. Binobarin bu yoshlar ma'naviyatini yuksaltirishning asosiy shartlaridan biri sifatida etirof etilmoqda.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Globallashuv sharoitida ma'naviyatning namoyon bo'lish xususiyatlari, uni yoshlar ongiga singdirish hamda mazkur jarayonni zamonaviy texnologiyalar asosida rivojlantirish bilan bog'liq masalalar E.Yusupov[2, 32] milliy g'oya va mafkuraning o'zaro munosabati, ularning mohiyati, ijtimoiy-tarixiy mazmuni va ahamiyatini, I.Soifnazarov[3], ma'naviy barkamollik va siyosiy madaniyatni, A.Begmatov[4] globallashuv sharoitida ma'naviy taraqqiyot va ma'naviy tarbiya, B.Umarov[5] globallashuv ziddiyatlari, S.Otamuratov[6] globallashuv: millatni asrash mas'uliyatini, N.Jurayev[7] Mafkuraviy immunitetni, K.Tulenova[8, 11] milliy g'oyaning ijtimoiy, falsafiy ahamiyatini, B.To'ychiyev, Sh.Paxrutdinov[9] innovatsion g'oyalarning jamiyat transformatsiyalanishga

ta'sirini, G.Tulenova[10, 80] barkamol yosh avlod – istiqlol tayanchini, A.Achilidiyev[11] millatlararo munosabatlarni takomillashtirishda milliy g'oyaning o'rni, M.Quronov[12, 113] ogohlik tarix va zamon saboqlarini, J.Mavlonov[13] davlat va xalq o'rtasida samarali muloqotni ta'minlashda fuqarolik jamiyati institutlarining rolini oshirish masalalari o'zbekistonlik faylasuf olimlari tomonidan ham o'rganilgan.

Tadqiqot metodologiyasi. O'zbekiston Respublikasining Birinchi Prezidenti Islom Karimovning ilmiy-siyosiy merosida ma'naviyatning konseptual asoslari yoritilgan. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning siyosiy qarashlarida esa ma'naviyat va uning targ'iboti globallashuv sharoitiga mos talablar asosida yanada takomillashtirilmoqda.

Tahlil va natijalar. Shu o'rinda, "dinamik" tushunchasining ma'nosiga e'tibor qaratsak: dinamik qonun alohida olingan (individual) ob'ekt hatti-harakatini boshqaradigan, uning holatlaridagi bir xil, muhim aloqadorliklarni aniqlash imkonini beradigan qonundir[14]. Shu ma'noda, yoshlar ma'naviyatini yuksaltirish dinamikasining qonuni ta'lim tizimining izchilligiga bog'liqdir. Zero, ilg'or zamonaviy texnologiyalarini qo'llash tendensiyalarini yanada rivojlantirish, yoshlar ma'naviyatini yuksaltirishda muhim ahamiyatga ega bo'lgan jihat hisoblanadi. Hozirda "Uzluksiz ma'naviy tarbiya

konsepsiyasi" xalqimizning yangicha fikrlash tarziga o'tishida muhim omillardan biri bo'lib xizmat qilmoqda. Buning natijasida, islohotlar ko'lamini mamlakatimizning eng chekka hududlarini ham qamrab olib, hududlarning nafaqat me'moriy qiyofasini tubdan yangilanishi, xalqimizning turmush farovonligini yuksaltirish, balki olib borilayotgan islohotlar mazmunini chuqur anglagan holda shukronalik hissinini tuyib yashashlariga sabab bo'lmoqda. O'z navbatida, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyevning "Bugungi kunda ushbu yo'nalishdagi yangilanishlar bu sohada ham zamon talablarini e'tiborga olish, islohotlarni amalga oshirish jarayonida jamiyatimiz ilm-fanining yangi qiyofasini yaratish va ushbu sohada o'zgarishlar dinamikasining samarali bo'lishiga erishish masalalariga yangicha qarashlar va yondashuvlarni talab qilmoqda. Ayni paytda islohotchi bo'lib maydonga chiqadigan, strategik fikr yuritadigan, bilimli va malakali yangi avlod kadrlarini tarbiyalashimiz zarur. Shu boisdan ham bog'chadan boshlab oliy o'quv yurtigacha ta'limning barcha bo'g'inlarini izchil isloh qilmoqdamiz"[1] deb ta'kidlaydi. Haqiqatan ham, tarbiya, ma'naviyat va milliy g'oya fanlarni uzluksiz ta'lim tizimida yoshlar ongi, qalbi va ichki dunyosiga singdirishda yangicha yondashish, no'anaviy usullar (texnik asoslar)dan foydalanish davr talabidir. "Texnologiya" tushunchasi "usul", "uslub", "mahorat" ma'nolarini anglatadi[15].

Shu nuqtai nazardan qaraganda, demokratiyaning umuminsoniy tamoyillarini yoshlar ongiga singdirish ham texnika imkoniyatlaridan foydalanib amalga oshirishni taqozo etmoqda. Uzluksiz ta'lim tizimida tarbiya, ma'naviyat va milliy g'oya fanlarni o'qitishda har bir bosqich uchun darslik va o'quv qo'llanmalari, ma'ruza matnlari, dars ishlanmalari, yordamchi materiallar, izohli lug'atlar, ko'rgazmali qurollar, elektron manbalar yaratilib, ular muntazam takomillashtirib borilmoqda. Yurtimizda har jihatdan sog'lom, ma'naviyatli, ma'rifatli, kelajakka ishonchi mustahkam vatanparvar avlod voyaga yetayotgan ekan, shu o'rinda ta'lim tizimi yo'nalishida olib borilayotgan yangilanishlarning ham salmoqli hissasi bor. Biroq ayni jabhada qilinishi lozim bo'lgan, bartaraf etilishi zarur bo'lgan kamchilik va qusurlar ham yetarli. Masalan, "Ma'naviyat"ning mazmuni real hayot, yoshlarning ma'naviy qiziqishlari va faoliyat sohalarida o'zaro bog'liqlik, integratsiya ta'minlanmagan, o'quv rejaları va dasturlarida takrorlanish holatlari mavjud, mazkur fanlarni o'qitishga tizimli yondashuv bilan bog'liq masalalarga yetarlicha e'tibor qaratilmagan. Shuning uchun ham, ma'naviyat turkumidagi fanlarning alohida xususiyati shundan iboratki, ular bolaning, o'spirinning, yoshlarning faqat aqli, tushunchalarigagina emas, balki, birinchi navbatda, qalbi, shuuri, hissiyotlari, tuyg'ulariga ta'sir o'tkazishi uchun tizimli yondashuv bo'lishi lozim. Zero, "Har qanday aqlli, bilimli odam avtomatik tarzda, o'z-o'zidan ma'naviyatli, odob-axloqli, farosatli kishi bo'lib qolmaydi"[16].

Darhaqiqat, insonning vijdonini uyg'otish, uning kimligini o'ziga kashf ettirish, qalbida imon-e'tiqodni yanada mustahkamlash, milliy g'urur va iftixor tuyg'usi bilan tarbiyalash, ularning barkamol shaxs – komil inson bo'lib yetishishlari ta'lim-tarbiya jarayonining mazmuniga bog'liq. Bu esa, o'z navbatida, ushbu soha mutaxassislaridan yuksak mahorat va mas'uliyat talab qiladi. Bugungi shiddatli rivojlanish va axborot asrida o'quvchi-talabalar diqqat-e'tiborini, ongu tafakkurini to'g'ri yo'naltirishda har bir fan o'qituvchisining darsni to'g'ri tashkil etishi, fanning o'ziga xos jihatlaridan kelib chiqib, turli xil innovatsion texnologiyalardan foydalangan holda ma'naviyatni targ'ib qilishlari lozim. Bu haqda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev quyidagicha ta'kidlaydi: "Dunyoqarashi keng, ma'nalan barkamol insonni shakllantirishga xizmat qiladigan g'oyaviy tarbiya mexanizmining ta'siri kamaygani sezilmoqda. Jumladan,

uzluksiz ta'lim tizimida milliy g'oya turkumidagi fanlarga yetarlicha e'tibor berilmayotgani yosh avlod qalbi va ongida mustahkam mafkuraviy immunitetni shakllantirish bo'yicha ishlarning samaradorligini oshirishni taqozo etmoqda"[1] deb fikr bildiradilar. Darhaqiqat, o'quvchi-talabalarni turli xil ma'naviy tahdidlardan, mafkuraviy tajovuzlardan himoya qilishda tarbiya, ma'naviyat va milliy g'oya fanlarning o'rni katta. Mazkur fanlardan o'quvchi-talabalarning bilim, malaka va ko'nikmalarini rivojlantirishi, ularni ma'nalan yetuk qilib tarbiyalashlari, dars mashg'ulotlarida shakl, usul va vositalarni to'g'ri tanlashlariga, targ'ibot texnologiyalaridan to'g'ri foydalanishlariga bog'liq. Bejizga yunon olimi Aristotel "Axloq bilimidan past odam – orqaga ketayotgan odamd"[16], - deb uqtirmagan.

Tadqiqotimiz davomida "Ma'naviyat"ni yoshlar ongi va qalbiga singdirishda innovatsion yondashuv va pedagogik texnologiyalarning quyidagi shakllardan unumli foydalanish maqsadga muvofiq:

birinchidan, "Ma'naviyat"ni singdirishda axborot-kommunikatsion texnologiyalardan unumli foydalanish ularda kurs mazmunini puxta o'zlashtirishlariga, barkamol shaxsni tarbiyalash ishini yanada samarali hal etishga xizmat qiladi;

ikkinchidan, darslarda ko'rgazmalilikka – turli albom, plakatlar, badiiy asarlardan namunalar o'qishga alohida ahamiyat berish ham yaxshi natija beradi;

uchinchidan, turli muzeylarga, tarixiy joylarga, buyuk allomalar uchun mustaqillik yillarida barpo etilgan majmualarga ekskursiyalar uyushtirish o'quvchi-talabalarning ma'naviy-ruhiy, ichki – botiniy dunyosiga kuchli ta'sir o'tkazishini ham nazardan qochirmaslik lozim;

to'rtinchidan, tarixiy mavzulardagi, shu bilan bir qatorda, mustaqillik yillarida xalqimizning ma'naviy poklanish, ma'naviy tiklanish va milliy g'oyani rivojlantirishga oid yaratilgan filmlar namoyishi orqali darslarni tashkil qilish bilim piramidasidagi "ko'rib – tushunish"ni ta'minlaydi;

beshinchidan, darslarni o'tkazishga fanimiz, adabiyot va san'atimizning ko'zga ko'ringan vakillarini taklif qilish, ular bilan jonli muloqotda bo'lish milliy va umuminsoniy qadriyatlarining targ'iboti samaradorligini yanada oshiradi.

Zamonaviy texnologiya o'qituvchi va o'quvchi-talaba faoliyatiga yangilik, o'zgarishlar kiritishni anglatib, bu jarayonni amalga oshirishda, asosan, interfaol usullardan foydalaniladi. Zamonaviy texnologiyalarning asosi bo'lgan interfaol texnologiyalar ma'naviyat, milliy mafkurani teran fikrlash bilan anglab olishda yoshlarning faoliyatini faollashtiradi, ularni mustaqil fikrlashga, faollikka, birdamlikka, jamoa bo'lib ishlash, bir-biriga qayg'urish orqali jipslikka chorlaydi va bilimlarni boyitishda samarali ta'sir o'tkazadi. Bu jarayonda, bevosita, ta'lim jarayoni markaziga o'quvchi-talaba shaxsi qo'yiladi.

Aytish kerakki, zamonaviy texnologiya jarayon sifatida uchta qoida bilan tavsiflanadi:

"jarayonni o'zaro bog'liq bosqichlarga taqsimlash; izlanayotgan natijaga (belgilangan maqsad) erishishga qaratilgan harakatlarni izchil va bosqichma-bosqich bajarish; qo'yilgan maqsadga mos natijaga erishishning zaruriy sharti hisoblangan texnologik muolaja va amallarni bajarishning alohida ahamiyat kasb etishi bilan bog'liq.

Zamonaviy sharoitda O'zbekiston Respublikasining uzluksiz ta'lim tizimida yangi g'oyalarga asoslangan Zamonaviy texnologiyalar va bu boradagi ilg'or xorij tajribalarini samarali qo'llashga alohida e'tibor qaratilmoqda. Yetakchi xorijiy mamlakatlarning respublika uzluksiz ta'lim tizimi amaliyotiga samarali tatbiq etilayotgan ta'lim sifati va samaradorligini ta'minlashga doir tajribalari orqasida ta'lim oluvchilarning o'quv faolligini oshirishga xizmat qiladigan innovatsion texnologiyalarning asosi bo'lgan zamonaviy interfaol metodlar alohida o'rin tutadi.

“Innovatsion ta’limning maqsadlari quyidagilarni nazarda tutadi:

ta’lim oluvchilarning yuqori darajadagi ma’naviy hamda intellektual-shaxsiy rivojlanishini ta’minlash;

zamonga yangicha yondashuv asosida yangi texnologiyalar, loyihalar yaratish va ular yordamida o’quv reja dasturlarining yangi, mos turlarini yaratish;

ta’lim oluvchilarning ilmiy tafakkur ko’nikmalarni egallashga shart-sharoit yaratish;

ijtimoiy-iqtisodiy hamda kasbiy sohalariga yangiliklarni kiritish metodologiyasini o’rgatish;

nazariyani amaliyot bilan, amaliyotni esa ishlab chiqarish bilan bog’lash;

o’quv-uslubiy materiallar bazasini mustahkamlash;

ta’lim sharoitlarining sotsial va iqtisodiy asoslarini kuchaytirish”[17].

Bilim qanchalik mustahkam bo’lsa, o’quvchi-talaba dunyoqarashi, intellektual salohiyati shunchalik rivojlanadi. O’quvchi-talabalar uchun informatsion savodxonlik ta’lim samaradorligini oshirishning muhim shartidir. Uzluksiz ta’lim tizimi oldiga qo’yilgan davlat talablariga ko’ra, mazkur ta’lim muassasalari ta’lim-tarbiya jarayonining samardorligini oshirish, ilm-fanning so’nggi yutuqlarini amaliyotga joriy etish orqali ijodkor, yuksak ma’naviyatli, milliy va umuminsoniy qadriyatlarini hurmat qiladigan, ijodiy va mustaqil fikr yurita oladigan, davlat, jamiyat va oila oldida o’z burchi va javobgarligini his etadigan barkamol shaxsni kamolga yetkazish, ularning ongi va qalbiga milliy g’oyani singdirish kabi muhim vazifalarni amalga oshirish nazarda tutiladi.

Ta’limning muhim vazifalaridan biri – bu dunyoning globallasuvi va axborot kommunikatsiyalarining rivoji bilan bog’liq. Ta’lim tizimini yangilashda ta’limning barcha bo’g’inlarida tobora faol qo’llanilayotgan ilg’or pedagogik texnologiyalarning turli yo’nalishi o’quvchi-talabalarining ma’naviy kuchini ochish uchun maqbul sharoit yaratib bermoqda. Ta’lim tizimida yil sayin rivojlanib borayotgan zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari ta’lim jarayonini sifat va mazmun jihatdan yangi bosqichga ko’tarishga xizmat qilmoqda. Ayniqsa, ta’lim jarayonini mazmunli tashkil etish uchun zamonaviy texnik vositalardan foydalanish maqsadga muvofiqdir. Jumladan, texnologiya, internet, masofaviy ta’lim, yagona axborot muhiti va shunga o’xshash axborot-kommunikatsion texnologiyalarning zamonaviy vositalaridan foydalanish o’zining samarasini bermoqda. Ushbu vazifalarni samarali hal etish ta’lim-tarbiya jarayonida o’qituvchi-talabadan innovatsion texnologiyalarning asosi bo’lgan zamonaviy interfaol ta’lim usullaridan foydalanishni taqozo etadi.

Bizning fikrimizcha, bugungi kunda o’quvchi-talabalar ichki dunyosi, ongi va qalbiga ma’naviyatni singdirish hamda sog’lom dunyoqarashni rivojlantirishda

yuqori sifatli bo’lgan ta’limning asosiy maqsadlariga quyidagi yo’nalishlarni rivojlantirish bilan erishish mumkin:

ta’lim maskanlari faoliyatini raqobatdosh kadrlar orasidagi tayyorgarlikdan yuqori darajaga ko’tarish lozim;

ma’naviyat va milliy g’oya asoslari turkum fanlarini zamonaviy didaktik va yordamchi vositalardan foydalangan holda o’qitish;

ta’lim berish guruhlarining intellektual salohiyatini zamona talabi darajasiga ko’tarish;

ta’lim jarayonini zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida tashkil qilish;

yoshlar ongida mafkuraviy bo’shliqning bo’lishiga yo’l qo’yimaslik;

malaka oshirish va qayta tayyorlash tizimi o’quv reja va dasturlari mazmuniga yoshlar ongida ma’naviyatni shakllantirish bilan bog’liq o’zgartirish va qo’shimchalar kiritish.

O’qish jarayonida yosh avlodning qiziqishi, xohishi, yangi bilimlarga ega bo’lishi, o’z ustida tinimsiz ishlashi va javobgarlikni his qilishi muhim. Shuning uchun, bizningcha, ta’lim jarayoni quyidagi muhim qoidalarga asoslanishi kerak: o’quvchi-talabalarining psixologik holatini tushunish; o’quvchi-talabalarni real hayotiy muammolar bilan qiziqitira olish; nazariya bilan amaliyotni bog’lagan holda yoshlarni fikrlashga o’rgatish; yosh avlod bilan guruh bo’lib ishlashga qodir bo’lish va kerakli ijodiy darajaga erishish; o’qituvchilarning ilmiy bilimlaridan qat’iy nazar, ularning dars bera olishi, yoshlar bilan birga ishlay olishiga erishish lozim.

Ma’naviyat”ni yoshlar ongiga singdirish quyidagi 3 ta muhim shartga bog’liq: “birinchidan, ma’naviyat fanini o’qitadigan malakali kadrlarning zarurligi; ikkinchidan, mashg’ulotlarni tashkil etishda o’quvchi-talabalarining yoshi, psixologiyasi va bilim bazalarini hisobga olish; uchinchidan, o’qituvchilarning metodik jihatdan qurollangan bo’lishi maqsadga muvofiqdir.

Yuqorida sanab o’tilgan barcha chora-tadbirlarni bir-biri bilan chambarchas bog’lagan holda uzluksiz ravishda olib borilishini ta’minlash va doimiy nazoratni o’rnatish muhim ahamiyatga ega hisoblanadi. Zero, bu kabi islohotlar jahon hamjamiyatida O’zbekistonning mustahkam o’rni va rivojlanishini ta’minlaydi.

Xulosa va takliflar. Xulosa o’rnida shuni aytish kerakki, har qanday davlatning kelajagi yoshlar qo’lida bo’lganligi bois himoyalash chorasini ham avvalo yosh avlod ongini milliylik ruhida tarbiyalashdan boshlash zarur. Milliy qadriyatlarimizni yoshlarimiz ongiga singdirish orqali ularda ma’naviy, axloqiy, tarbiyaviy sifatlar shakllanadi. Bizning milliy qadriyatlarimiz urf-odat, an’analar va marosim ustunlariga qurilgan bino kabidir. Umumbashariy ma’naviyat hamisha milliy ma’naviyatimiz negizida shakllanib, har safar milliy ma’naviyatimizdan milliy qadriyatlarimiz oziqlanib boradi.

ADABIYOTLAR

1. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O’zbekiston – taraqqiyot strategiyasi. – Toshkent: “O’zbekiston”, 2022. – B.440.
2. Yusupov E. Milliy g’oya va mafkura: mohiyati, ijtimoiy-tarixiy ildizlari, ahamiyati. – Shimkent, 2001. – B 37.
3. Soifnazarov I. Ma’naviy barkamollik va siyosiy madaniyat. –Toshkent: Sharq, 2001;
4. Begmatov A. Ma’naviyat falsafasi yoxud Islom Karimov asarlarida yangi favlsafiy tizimning yaratilishi. –Toshkent: Sharq, 2000; Ma’naviyat falsafasi. 2-kitob.-Toshkent, 2006; Ma’naviy tarbiya. –Toshkent.: Akademiya, 2006;
5. Umarov B., Jabbarov Sh. Globallasuv sharoitida ma’naviy tarbiya muammolari. –Toshkent.: Akademiya, 2011;
6. Otamuratov S. Globallasuv: millatni asrash mas’uliyati. –Toshkent: O’zbekiston, 2018. – 346 b.
7. Jurayev N. Mafkuraviy immunitet. – Toshkent: Ma’naviyat nashr, 2000. –B 15.
8. Tulenova K., Tillavoldiyeva M. Milliy g’oyani falsafiy masalalari. –Toshkent: Nizomiy nomidagi TDPU 2008. – B 11.
9. Shermuxamedova N. Ilmiy tadqiqot metodologiyasi. –Toshkent: Innovatsiya-Ziyo, 2021. – 229 b.
10. Tulenova G. Barkamol yosh avlod – istiqloq tayanchi. –Toshkent: Fan va texnologiya 2004. – 80 b
11. Achilidiyev A. Milliy istiklol g’oyasi – millatlararo munosabatlarni takomillashtirish omili. – Toshkent: 2004. – B 19.
12. Quronov M. Ogohlik: tarix va zamon saboqlari. –Toshkent: Ma’naviyat, 2015. –113 b.
13. Mavlonov J. Davlat va xalq o’rtasida samarali mulqotni ta’minlashda fuqarolik jamiyati institutlarining rolini oshirish. – Siyo.fan. doktori dis. ... avtoref, –Toshkent, 2019. – 233 b.

-
14. Nazarov Q. – Jahon falsafasi qomusi. Toshkent: “O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati”, 2019. – B.112.
 15. Milliy g‘oya: targ‘ibot texnologiyalari va atamalar lug‘ati. – Toshkent: “Akademiya”, 2007. – B.23.
 16. Qo‘chqorov R., Tojiboyeva D. Milliy g‘oya: asosiy tushuncha va tamoyillar. –Toshkent, “Ma’naviyat”, 2015. – B.233.
 17. Quronov M. Ezgu g‘oyalar ro‘yobi. – Toshkent: “Ma’naviyat”, 2011. – B.38.
 18. Mardonov Sh., Ergashev E. Pedagogik innovatsiyalarning mohiyati // Psixik taraqqiyot va ta’lim muammolari: ilmiy maqolalar to‘plami. –Toshkent: “Tamaddun”, 2016. – B.5.